

ศักยภาพการแข่งขันของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตร แปรรูป จังหวัดศรีสะเกษ

COMPETITIVENESS OF AGRO-PROCESSING INDUSTRIAL CLUSTERS, SRISAKET PROVINCE

นลินี ทองประเสริฐ*

Nalinee Thongprasert*

ไผ่มนภา พุดพิมพ์**

Mainapa Putpim**

* รองศาสตราจารย์และปริญญาเอก คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

* Associate professor and D.B.A., Faculty of Business and Administration, Ubon Ratchathani Rajabhat University

* Email: nthongprasert@hotmail.com

** นักวิชาการอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

** Industrial Technical Officer, Department of Industrial Promotion

** Email: skymai2011@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพการแข่งขันและเพื่อเสนอแนวทางในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป จังหวัดศรีสะเกษ โดยกลุ่มตัวอย่างได้แก่ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป ประกอบด้วยอุตสาหกรรมต้นน้ำ ได้แก่เกษตรกรผู้เพาะปลูก กลางน้ำ ได้แก่ ผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์จากสินค้าเกษตร และปลายน้ำ ได้แก่ ผู้ค้าและจัดจำหน่าย ประเภทหอม กระเทียม พริก และเห็ดจำนวน 28 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินได้พัฒนาจากทฤษฎีระบบเพชรของ Michael E. Porter และ โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) โมเดลรูปรกรวย (Funnel model) และโมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Destination competitiveness and sustainability model) โดยกำหนดคะแนนประเมิน 4 ระดับ ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรมคลัสเตอร์เกษตรแปรรูป จังหวัดศรีสะเกษอยู่ในระดับค่อนข้างสูง 2.88 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.26 โดยมีศักยภาพด้านสถานะอุปสงค์อยู่ในระดับสูง 3.23 คิดเป็นร้อยละ 80.63 เมื่อเทียบกับศักยภาพด้านกลยุทธ์ โครงสร้างและสภาพการแข่งขันของธุรกิจด้านสถานะปัจจัยการผลิต ด้านโอกาส ด้านรัฐบาลและด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนที่อยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยมีคะแนนที่ 2.98 คะแนนหรือร้อยละ 74.38, 2.92 หรือร้อยละ 73, 2.85 หรือร้อยละ 71.25, 2.66 หรือร้อยละ 66.46, 2.65 หรือร้อยละ 66.25 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ศักยภาพการแข่งขัน คลัสเตอร์ ทฤษฎีระบบเพชร อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป

Abstract

This study aims to assess the competitiveness and to propose the guidelines for increasing the competitiveness of agro-industrial clusters in Srisaket Province. The sample was 28 small and medium enterprises which were grouped into agro-processing clusters including upstream such as farmers, intermediate such as agro-processing entrepreneurs and downstream industry such as trader and distributors of onion, garlic, chili and mushrooms 28 firms. The questionnaire with four-level evaluation scale was developed from diamond model of Michael E. Porter, nine-factor model, funnel model, and destination competitiveness and sustainability model. The research results showed that the overall competitiveness of agro-industrial clusters in Srisaket province was high level at 2.88 or 73.2% which demand conditions were high level at 3.23 or 80.63%, compared with the competitiveness in firm strategy, structure and rivalry, factor conditions, chance, government and, related and supporting industries were slightly high level at 2.98 or 74.38%, 2.92 or 73%, 2.85 or 71.25%, 2.66 or 66.46%, 2.65 or 66.25% consecutively.

Keywords: Competitiveness, Cluster, Diamond Model Theory, Agro-processing Industry

บทนำ

ผู้ประกอบการในยุคปัจจุบันต้องมีการปรับตัวโดยเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมที่ใกล้เคียงกันในลักษณะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นับได้ว่าความร่วมมือของอุตสาหกรรมในลักษณะนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอยู่รอดและเจริญเติบโต (Kuah, 2002, p.206) รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศในรูปแบบของการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการแบบคลัสเตอร์นโยบายคลัสเตอร์เป็นการยกระดับพื้นที่ ที่มีศักยภาพและเป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมเป้าหมาย โดยจะมีการเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่คลัสเตอร์ทั้งผู้ผลิต ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อุตสาหกรรมสนับสนุน สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย องค์กรของรัฐและเอกชนรวมทั้งจะมีการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างบูรณาการในด้านต่างๆ เช่น การสนับสนุนด้านเงินทุน การพัฒนาคนและเทคโนโลยี การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2558, น.2) นโยบายคลัสเตอร์ เป็นแนวทางการเพิ่มผลิตภาพ (productivity) ของกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญในการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปของประเทศไทย โดยเฉพาะ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2. ที่มีชื่อเสียงในการผลิตหอมแดง กระเทียม และเห็ด การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจึงเป็นนโยบายสำคัญอันดับแรกของการพัฒนาจังหวัด ดังวิสัยทัศน์ของจังหวัด ที่ว่า “ประตูการค้า การท่องเที่ยว สู่อารยธรรมขอมโบราณ ดินแดนเกษตรปลอดภัยได้มาตรฐาน” (จังหวัดศรีสะเกษ, 2017, ไม่มีเลขหน้า) โดยมีพันธกิจหลักข้อหนึ่งคือการส่งเสริมสินค้าเกษตรที่ได้มาตรฐานและปลอดภัย รวมทั้งสนับสนุนอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร อย่างไรก็ตามการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรของจังหวัดศรีสะเกษ โดยการนำความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่องกระบวนการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ของสถาบันอุดมศึกษามาใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป ซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศจำเป็นต้องมีการประเมินศักยภาพในการแข่งขันของเครือข่ายวิสาหกิจ โดยพิจารณาว่าปัจจัยแวดล้อมของเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ มีคุณภาพสูงและเอื้อต่อการผลิตของวิสาหกิจในเครือข่าวนั้น ๆ หรือไม่เพียงไร ผลที่ได้จากการวิเคราะห์จะได้นำไปเสนอแนะแนวทางการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของคลัสเตอร์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเครือข่ายคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป จังหวัดศรีสะเกษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพการแข่งขันของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป จังหวัดศรีสะเกษ

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ ศักยภาพ หรือความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาแล้วอย่างยาวนาน จึงมีความหมายที่ต่างต่างกันขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและประเภทของธุรกิจ เริ่มต้นจาก อัดัมสมิท นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกัน เป็นผู้ให้ความหมายของการแข่งขันว่า เป็นการสร้างกฎหลักของการแข่งขัน ซึ่งคือมือที่มองไม่เห็น (invisible hand) ที่สามารถสร้างคุณภาพและเอื้อโอกาสให้ธุรกิจสามารถบรรลุเป้าหมายในการทำกิจกรรมต่างๆ จนประสบผลสำเร็จเหนือคู่แข่ง (Biuksane, 2016, p.77) นอกจากนี้สภาเศรษฐกิจโลก (The World Economic Forum) ได้ให้ความหมายของการแข่งขันว่า เป็นความสามารถของผู้ประกอบการทั้งปัจจุบันและในอนาคต ในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและสามารถตั้งราคาที่สูงเหนือคู่แข่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในนัยการแข่งขันนี้ธุรกิจที่มีความสามารถในการแข่งขันได้จึงต้องมีรูปแบบของสถาบัน นโยบายและปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดผลิตภาพการผลิตในระดับ

ที่ทำให้ได้เปรียบเหนือคู่แข่ง จากแนวคิดนี้ธุรกิจที่มีความสามารถในการแข่งขันจะต้องมีปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและเพียงพอ โดยปัจจัยการผลิตเหล่านี้ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ วัตถุดิบ ความรู้ เงินทุน และโครงสร้างพื้นฐาน (Biuksane, 2016, p.78)

การรวมกลุ่มอุตสาหกรรม (cluster) โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจที่มีกิจกรรมทางธุรกิจเดียวกัน โดยมีนวัตกรรมเป็นพลังในการขับเคลื่อนทำให้ธุรกิจในกลุ่มอุตสาหกรรมนั้นๆ มีความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น (Krugman, 1991, p.142 in Viederyte and Didziokas, 2014, p.163) การรวมกลุ่มอุตสาหกรรมในรูปแบบของคลัสเตอร์ไม่ใช่เพื่อเป้าหมายในแต่ละวิสาหกิจ แต่เป็นวิธีการเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การวิเคราะห์ศักยภาพในการแข่งขันของกลุ่มอุตสาหกรรมจะต้องวิเคราะห์จากคุณภาพของปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อให้วิสาหกิจต่าง ๆ ในการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมนั้นสามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างต่อเนื่องการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถอาศัยระบบเพชรที่เสนอโดย Michael E. Porter (1990) มีรายละเอียดดังนี้

1. สถานะปัจจัยการผลิต (Factor Conditions)

สถานะปัจจัยการผลิตของคลัสเตอร์ หมายถึง เงื่อนไขปัจจัยการผลิตที่สามารถแบ่งลำดับขั้นได้เป็นปัจจัยการผลิตทั่วไปและปัจจัยการผลิตเฉพาะทาง โดยปัจจัยการผลิตทั่วไป หมายถึง ทรัพยากรมนุษย์ (จำนวนแรงงาน ต้นทุนด้านแรงงาน) แหล่งเงินทุน ทักษะ ความรู้และความชำนาญของแรงงาน ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบสื่อสาร สาธารณสุข สถาบันการศึกษาที่ธุรกิจในกลุ่มคลัสเตอร์ใช้บริการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม (Viederyte and Didziokas, 2014, p.164) ปัจจัยการผลิตทั่วไปมักเป็นบ่อเกิดแห่งข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันขั้นต่ำ ในขณะที่ปัจจัยการผลิตเฉพาะทางซึ่งมักเป็นปัจจัยที่มุ่งสนองความต้องการของกิจกรรมทางธุรกิจเฉพาะด้านเช่น การฝึกอบรมทักษะเฉพาะด้านให้กับพนักงานการใช้ระบบซอฟต์แวร์ ระบบฐานข้อมูล ตลอดจน การวิจัยเฉพาะ หรือ นวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของธุรกิจ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สามารถสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันขั้นสูง (Viederyte and Didziokas, 2014, p.168)

2. สถานะอุปสงค์ (Demand Conditions)

อุปสงค์ในประเทศมีผลต่อรูปแบบที่บริษัทต่างๆ มองและตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อประเทศจะมีข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันในอุตสาหกรรมหรือส่วนของอุตสาหกรรมที่อุปสงค์ในประเทศมีรูปแบบแห่งความต้องการของผู้ซื้อที่ชัดเจนกว่าหรือก่อนประเทศอื่น อุปสงค์ในประเทศมีลักษณะ 3 ข้อที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างและรักษาข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศ คือ

2.1 ส่วนผสมของอุปสงค์ในประเทศในอุตสาหกรรมเดียวกัน ตลาดบางส่วนมีอุปสงค์ในประเทศที่คล้ายคลึงกับตลาดโลก ในขณะที่ตลาดบางส่วนในประเทศก็มีที่แตกต่างจากตลาดโลกมาก วิสาหกิจหรือผู้ประกอบการผลิตจึงมักจะมิข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันระหว่างประเทศในตลาดส่วนที่คล้ายคลึงกับอุปสงค์โลก ถ้าปริมาณความต้องการสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศมีมากก็จะเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มอุตสาหกรรมรับรู้ความต้องการของตลาดได้เร็วกว่า และสามารถผลิตและพัฒนาสินค้าเข้าสู่ตลาดโลกได้มากกว่า

2.2 มาตรฐานความต้องการของผู้ซื้อในประเทศ ในกรณีนี้หากผู้ซื้อในประเทศเป็นผู้ซื้อที่จริงจังในสินค้าหรือบริการใดมักจะตั้งมาตรฐานไว้สูงเวลาเลือกซื้อสินค้าหรือบริการนั้น ซึ่งเท่ากับเป็นแรงกดดันให้วิสาหกิจต้องพัฒนานวัตกรรมในการผลิต เพื่อให้ได้เปรียบด้านการแข่งขัน ดังนั้นประเทศจะมีข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันในอุตสาหกรรมที่มีผู้ซื้อในประเทศที่จริงจังกว่าผู้ซื้อในต่างประเทศ คำว่าผู้ซื้อในที่นี้หมายถึงทั้งผู้อุปโภคบริโภค ช่องทางการจัดจำหน่าย หรือผู้ซื้อที่เป็นบริษัท สถาบัน องค์กร และโรงงานต่างๆ

2.3 อุปสงค์ในประเทศเกิดขึ้นก่อนประเทศอื่น อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองอุปสงค์ในประเทศจะได้เปรียบด้านการแข่งขันระหว่างประเทศ ถ้าอุปสงค์ต่อสินค้าหรือบริการนั้นเกิดขึ้นในประเทศนั้นก่อนประเทศอื่นในบางกรณีผู้ซื้อในประเทศที่จริงจังกว่าผู้ซื้อในต่างประเทศก็อาจก่อให้เกิดอุปสงค์ในประเทศล่วงหน้าและล้าหน้าอุปสงค์ในต่างประเทศ ในทางตรงกันข้ามถ้าอุปสงค์ในประเทศ

เกิดขึ้นแล้วก็เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศนั้น โดยไม่กลายเป็นอุปสงค์สากล อุตสาหกรรมในประเทศสำหรับอุปสงค์นั้นก็จะเสียเปรียบด้านการแข่งขันระหว่างประเทศ หรือถ้าอุปสงค์ในประเทศตอบสนองอย่างล่าช้าต่อความต้องการใหม่ที่เป็นสากล ประเทศนั้นก็เสียเปรียบด้านการแข่งขันระหว่างประเทศในอุตสาหกรรมนั้น

ทั้งนี้ ขนาดของอุปสงค์ในประเทศมีความสำคัญมาก คือ ตลาดใหญ่มีโอกาสสูงกว่าตลาดเล็กที่จะลดต้นทุนต่อหน่วยที่เกิดจากการผลิตครั้งละมากๆ (Economies of Scale) หรือที่จะลดต้นทุนต่อหน่วยที่เกิดจากการสะสมความชำนาญที่ได้จากการผลิตหลายๆ ครั้ง (Learning Curve) และเป็นปัจจัยผลักดันให้ธุรกิจมีการพัฒนานวัตกรรมซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้นำไม่ใช่เฉพาะตลาดในประเทศเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงตลาดต่างประเทศด้วย (Viederyte and Didziokas 2014, p.168)

3. อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน (Related and Supporting Industries)

การที่ประเทศมีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนที่มีข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันระหว่างประเทศมีประโยชน์ในการก่อให้เกิดข้อได้เปรียบทางการแข่งขันระหว่างประเทศของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนนั้นมีความเกี่ยวเนื่องด้านการผลิตอยู่ ทั้งนี้มาจากสาเหตุปัจจัย 3 ประการ ได้แก่

3.1 ความได้เปรียบในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การมีช่องทางที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และบางครั้งมีสิทธิพิเศษมากกว่าผู้อื่นในต่างประเทศ ในการเข้าถึงวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนที่ดีที่สุด

3.2 ความร่วมมือกันอยู่ตลอดเวลาระหว่างวิสาหกิจผู้ใช้กับวิสาหกิจผู้ผลิตวัตถุดิบ ชิ้นส่วนหรือเครื่องจักร

3.3 ความร่วมมือกันอยู่ตลอดเวลาในการพัฒนานวัตกรรม และกระบวนการยกระดับคุณภาพของผลผลิตของผู้ผลิตซึ่งเป็นอุตสาหกรรมกลางน้ำ และผู้ประกอบการที่ผลิตวัตถุดิบป้อนสู่กระบวนการผลิต โดยที่ทั้งสองฝ่ายร่วมมือกันแก้ปัญหาหรือแลกเปลี่ยนการวิจัยและพัฒนาระหว่างกัน จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นได้อย่างรวดเร็วขึ้น

4. กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของธุรกิจ (Firm Strategy, Structure and Rivalry)

เป้าหมายของธุรกิจและสภาพการแข่งขันของธุรกิจมีอิทธิพลต่อการพัฒนากลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีลักษณะเฉพาะที่มีคุณภาพและสนองความต้องการของลูกค้าที่มีมาตรฐานสูง (Boja, 2011, p.38) ส่วนสภาพการแข่งขันระหว่างประเทศจะเป็นตัวกำหนดตัวหนึ่งในระบบเพชร โดยการแข่งขันที่รุนแรงของอุตสาหกรรมในประเทศจะทำให้อุตสาหกรรมนั้นประสบความสำเร็จระหว่างประเทศในระดับที่สูงมาก เนื่องจากจะเกิดแรงกดดันระหว่างกันให้มีการพัฒนานวัตกรรม ซึ่งการแข่งขันในประเทศที่เข้มข้นมักจะกดดันให้เกิดการส่งออก เพื่อแสวงหาตลาดเพิ่มเติมหรือเพื่อก่อให้เกิดข้อได้เปรียบด้านต้นทุนที่ลดลงเมื่อมีการผลิตครั้งละมากๆ กระบวนการแข่งขันข้างต้นจะทวีคูณประโยชน์ขึ้นอีกมาก ถ้าผู้แข่งขันในอุตสาหกรรมเดียวกันไม่อยู่กระจัดกระจายทั่วประเทศ แต่กระจุกตัวอยู่ในบริเวณหรือเมืองเดียวกัน และการเปิดตลาดในประเทศโดยไม่กีดกันการนำเข้าอย่างสมบูรณ์ อาจทดแทนการขาดแคลนสภาพการแข่งขันในประเทศที่เข้มข้นได้บ้าง สำหรับประเทศเล็กๆ และจำนวนผู้แข่งขันเพียงอย่างเดียวไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ จุดสำคัญคือ คุณภาพของการแข่งขันต้องเข้มข้นด้วย เพราะสภาพการแข่งขันในประเทศที่เข้มข้นถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่ล้ำค่าของประเทศ

นอกจากตัวกำหนดทั้งสี่ในระบบเพชรแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่มีบทบาทต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศอีก 2 ประการ คือ

5. โอกาส (Chance)

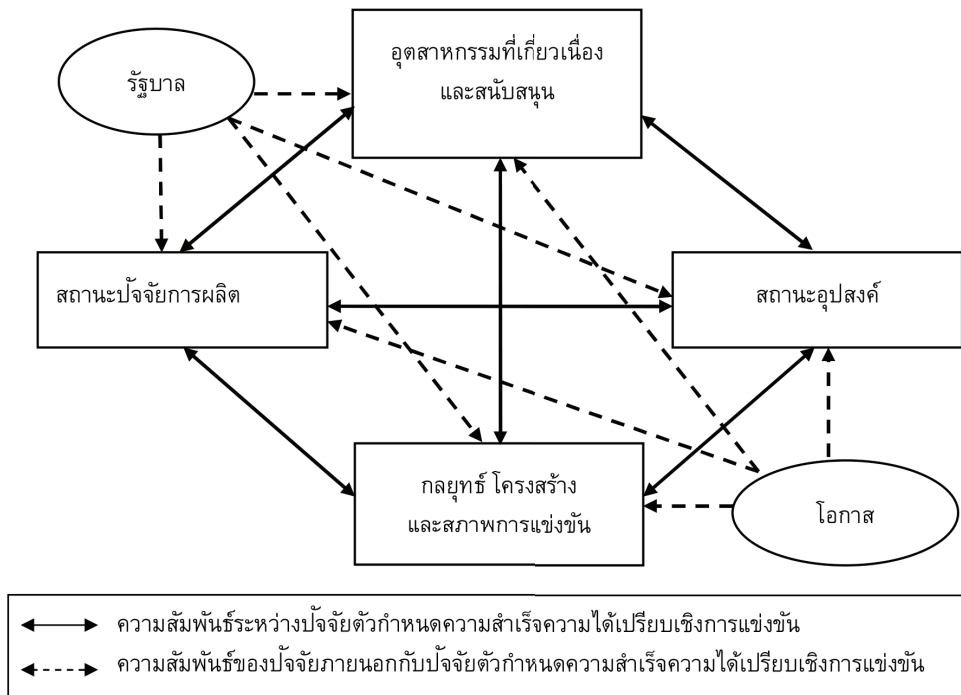
โอกาส หมายถึง ปัจจัยอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของวิสาหกิจต่างๆ ในอุตสาหกรรม (Benito, 2003, p.1) เช่นนวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีครั้งสำคัญ (เทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ ไมโครอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ) การเปลี่ยนแปลงทางราคาปัจจัยการผลิตที่สำคัญ (วิกฤตการณ์น้ำมัน ฯลฯ) การเปลี่ยนแปลงทางตลาดการเงินโลกหรืออัตราแลกเปลี่ยนครั้งสำคัญ การเพิ่มสูงขึ้นมากอย่างกะทันหันของอุปสงค์โลกหรืออุปสงค์ในแถบหนึ่งของโลก การตัดสินใจทางการเมืองโดยรัฐบาลประเทศอื่นสงคราม และ

ปัญหาภัยธรรมชาติ เป็นต้น โอกาสมีความสำคัญต่อการกำหนดข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศ เพราะโอกาสก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอุตสาหกรรมในระบบเพชรหรือในปัจจุบันที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของอุตสาหกรรม ปัจจัยด้านโอกาสเหล่านี้อาจลบข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของผู้แข่งขันรายเดิม จึงเกิดช่องว่างที่ผู้แข่งขันรายใหม่สามารถเอาชนะผู้แข่งขันรายเดิมได้ในขณะเดียวกันอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอุตสาหกรรมในระบบเพชรหรือในปัจจุบันที่กำหนดความได้เปรียบด้านการแข่งขันของอุตสาหกรรมของประเทศที่จะประสบความสำเร็จในการใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้น ก็คือประเทศที่มีระบบเพชรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้น

6. รัฐบาล (Government)

รัฐบาล เป็นสถาบันที่มีผลต่อและพร้อมๆ กับได้รับผลจากตัวกำหนดทั้งสี่ทั้งที่เป็นผลทางบวกและผลทางลบ เช่น นโยบายภาษีอากร และการส่งเสริมการลงทุน กฎระเบียบเกี่ยวกับการส่งออกและการนำเข้า นโยบายรัฐบาลด้านการศึกษาในการผลิตแรงงานป้อนตลาด การควบคุมด้านมาตรฐานสินค้า ปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของธุรกิจในตลาด (Biuksane, 2016, p.78) รวมทั้งรัฐบาลยังเป็นผู้ซื้อรายใหญ่ของสินค้าและบริการหลายๆ ชนิด อุตสาหกรรมสนับสนุนและเกี่ยวเนื่องในประเทศ ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านการโฆษณาและด้านอื่นๆ ยุทธการ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันในประเทศของวิสาหกิจ ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐด้านภาษี และด้านป้องกันการผูกขาด เป็นต้น รัฐบาลสามารถส่งเสริมหรือขัดขวางการเสริมสร้างรักษาข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศ แต่รัฐบาลไม่มีความสามารถที่จะสร้างข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศได้เองโดยตรง การสร้างข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศเป็นบทบาทของภาคธุรกิจเอกชน

การประเมินศักยภาพการแข่งขันของคลัสเตอร์ โดยพิจารณาทั้ง ปัจจัยภายในและภายนอก ตามระบบเพชรที่สมบูรณ์ แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การประเมินศักยภาพการแข่งขันของคลัสเตอร์ตามระบบเพชรที่สมบูรณ์
ที่มา: Michael E. Porter (1990, p.127)

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้นำเสนอการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของคลัสเตอร์ ด้วยโมเดลหลากหลาย อย่างเช่น โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) ที่สร้างขึ้นโดย Cho D. Sung นักวิทยาศาสตร์ชาวเกาหลีในปี 1994 แบ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพในการแข่งขันของคลัสเตอร์ไว้ 2 ส่วนคือ 1) ทรัพยากรการผลิต (material factors) ซึ่งได้แก่ วัตถุดิบ สภาพแวดล้อมทางการค้า อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน และอุปสงค์ของตลาด 2) พลังของทรัพยากรมนุษย์ (human force factors) ประกอบด้วยกำลังแรงงาน ระบบการเมืองและนักการเมือง ผู้ประกอบการ และผู้จัดการที่มีหน้าที่ในการควบคุมและบริหารจัดการทรัพยากรการผลิตในอันที่จะเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้น (Viederyte and Didziokas, 2014, p.165-166) หรือ โมเดลรูปกรวย (Funnel model) ที่อธิบายโดย Solvell ในปี 2008 ว่าปัจจัยที่ทำให้คลัสเตอร์ประสบผลสำเร็จในทางเศรษฐกิจได้ประกอบด้วย 1) ปัจจัยในระดับจุลภาคและนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งภูมิภาค (locally by microeconomic and regional development policies) 2) ปัจจัยในระดับมหภาค โดยนโยบายของประเทศและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจโลก (macroeconomic by the country and global economic environment) และ 3) ปัจจัยในองค์กร ธุรกิจเองตลอดจนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของสมาชิกในโครงสร้างของคลัสเตอร์ (company level by the economic relations inside the cluster structure) (Viederyte and Didziokas, 2014, p.166) และสุดท้ายโมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Destination competitiveness and sustainability) ของ Ritchie and Crouch ในปี 2010 ประกอบด้วย 1) ปัจจัยที่กำหนดคุณสมบัติของคลัสเตอร์ ได้แก่ ทำเล (location) ความมั่นคง (security) ต้นทุน (cost value) การพึ่งพาอาศัยกับธุรกิจอื่น (interdependencies) ความตระหนักในภาพพจน์ (awareness image) และศักยภาพในการดำเนินงาน (carrying capacity) 2) เป้าหมาย นโยบาย การวางแผนและการพัฒนา เช่น การกำหนดจุดจุดหมายปลายทางของระบบ (system destination) ค่านิยม (philosophy values) วิสัยทัศน์ (vision) การวางตำแหน่งของธุรกิจ (position) การพัฒนา (development) การวิเคราะห์สภาวะการแข่งขันและการร่วมมือ (competitive collaborative analysis) การประเมินผลและการติดตาม (monitoring and evaluation) และการตรวจสอบภายใน (audit) 3) การกำหนดเป้าหมายของการจัดการในด้านองค์กร (Destination Management) การตลาด (marketing) คุณภาพของการบริการ (quality of service/experience) ข้อมูลข่าวสารและการวิจัย (information and research) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human resource development) การเงินและกลุ่มทุน (finance and venture capital) การจัดการการเข้าออกอาคาร (visiting management) การจัดการทรัพยากร (resource stewardship) และการจัดการเมื่อเกิดวิกฤติ (crisis management) 4) ทรัพยากรหลักภายนอกธุรกิจที่จูงใจให้ธุรกิจมีความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น (core resources and attractors) เช่น วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (culture and history) การบันเทิง (entertainment) การเชื่อมโยงกันของตลาด (market ties) และ 5) ปัจจัยสนับสนุน (supporting factors and resources) เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึงบริการของรัฐ การเมือง และทรัพยากรสาธารณะ เป็นต้น (Viederyte and Didziokas, 2014, p.167) อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีระบบเพชร ของ Michael E. Porter แล้ว พบว่า ทฤษฎีระบบเพชรครอบคลุมปัจจัย และเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักวิชาการว่าสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ศักยภาพในการแข่งขันของคลัสเตอร์อย่างกว้างขวาง ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ทฤษฎีระบบเพชรในการประเมินศักยภาพ หรือความสามารถในการแข่งขันของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป ของจังหวัดศรีสะเกษ โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์ตัวแปรที่ใช้ประเมิน ตลอดจนข้อคำถามในแต่ละตัวแปรดังสรุปในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์ตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถ ในการแข่งขัน

ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพในการแข่งขันตามแนวคิดระบบเพชร (Porter, 2000)	ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันในแนวคิดอื่นๆ	ประเด็นที่ใช้ประเมิน
<p>1.สถานะปัจจัยการผลิต (Factor Conditions) หมายถึง ทรัพยากรมนุษย์ (จำนวนแรงงาน ต้นทุนด้านแรงงาน) แหล่งเงินทุน ทักษะ ความรู้และความชำนาญของแรงงาน ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน เช่นระบบสื่อสาร สาธารณสุข สถาบันการศึกษาที่ธุรกิจในกลุ่มคลัสเตอร์ใช้บริการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม</p>	<p>โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) (Sung, 1994)</p> <ul style="list-style-type: none"> - พลังของทรัพยากรมนุษย์ (Human resource factors) <p>โมเดลรูปกรวย (Funnel model) (Solvell, 2008)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยในระดับจุลภาคและนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งภูมิภาค (Locally by microeconomic and regional development policies) <p>โมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Destination competitiveness and sustainability) (Ritchie and Crouch,2010)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การกำหนดเป้าหมายของการจัดการ ในด้านองค์กร - การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ - การตลาด - ปัจจัยสนับสนุน 	<p>ปัจจัยในการดำเนินการหรือปัจจัยการผลิตด้านทรัพยากรมนุษย์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความพอเพียงของจำนวนแรงงาน - ต้นทุนแรงงาน - ต้นทุนด้านการจัดการ - ระบบการจ่ายเงินเดือน ระดับขั้น การเลื่อนตำแหน่งและการประเมินผลการทำงาน - ความรู้ด้านการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ การตลาด ฯลฯ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน - ระบบซอฟต์แวร์ในการบริหารจัดการ - ระบบฐานข้อมูลทางธุรกิจและบัญชี - การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม - แหล่งเงินทุน - ระบบสื่อสาร สาธารณสุข
<p>2. สถานะอุปสงค์ (demand condition) ที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างและรักษาข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศ คือ</p> <p>2.1 ส่วนผสมของอุปสงค์ในประเทศในอุตสาหกรรมเดียวกัน</p> <p>2.2 มาตรฐานความต้องการของผู้ซื้อในประเทศ</p> <p>2.3 อุปสงค์ในประเทศเกิดขึ้นก่อนประเทศอื่น</p>	<p>โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) (Sung, 1994)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทรัพยากรการผลิต (material factors) ด้านอุปสงค์ของตลาด <p>โมเดลรูปกรวย (Funnel model) (Solvell, 2008)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยในระดับมหภาค เช่น อุปสงค์ของผู้ซื้อต่างประเทศ <p>โมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Ritchie and Crouch,2010)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่กำหนดคุณสมบัติของคลัสเตอร์ - เป้าหมาย นโยบาย การวางแผนและการพัฒนา 	<p>ปัจจัยด้านความต้องการของตลาด</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลัทธิส่วนด้านความต้องการผลิตภัณฑ์ของคลัสเตอร์ในประเทศ - มาตรฐานคุณภาพของสินค้าที่ผู้ซื้อในประเทศต้องการ - การคาดการณ์ล่วงหน้าในความต้องการของผู้บริโภค - ความต้องการสินค้าที่มีนวัตกรรม - อัตราการเติบโตของสินค้า - ความรวดเร็วในการรับรู้ความต้องการของผู้บริโภค - เปรียบเทียบกับคู่แข่ง - วงจรชีวิตของสินค้า

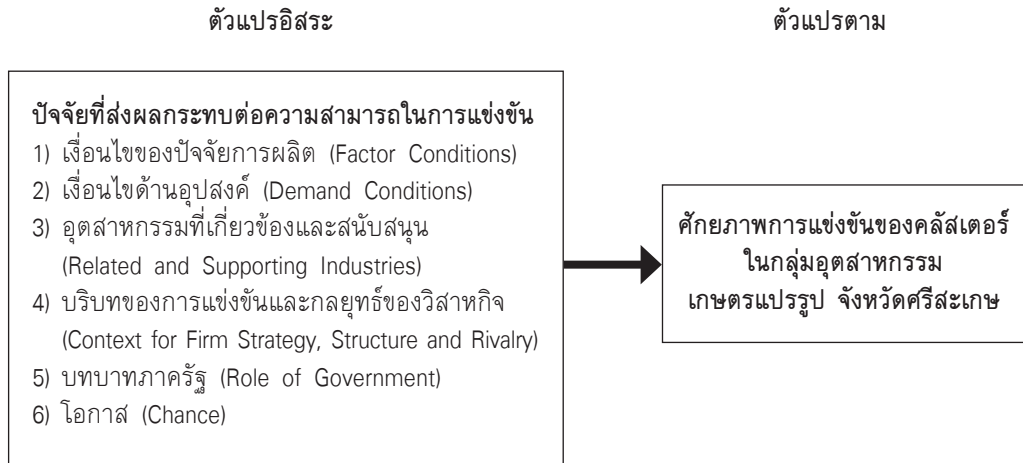
ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์ที่ตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถ ในการแข่งขัน (ต่อ)

ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพในการแข่งขันตามแนวคิดระบบเพชร (Porter, 2000)	ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันในแนวคิดอื่นๆ	ประเด็นที่ใช้ประเมิน
<p>3. อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน</p> <p>3.1 ความได้เปรียบในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง</p> <p>3.2 ความร่วมมือกันอยู่ตลอดเวลาระหว่างวิสาหกิจผู้ใช้กับวิสาหกิจผู้ผลิตวัตถุดิบ ชิ้นส่วนหรือเครื่องจักร</p> <p>3.3 ความร่วมมือกันอยู่ตลอดเวลาในการพัฒนาวัตกรรม และกระบวนการยกระดับคุณภาพของผลผลิตของผู้ผลิตซึ่งเป็นอุตสาหกรรมกลางน้ำ และผู้ประกอบการที่ผลิตวัตถุดิบป้อนสู่กระบวนการผลิต</p>	<p>โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) (Sung,1994)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทรัพยากรการผลิต ด้านอุปสงค์ของตลาด <p>โมเดลรูปกรวย (Funnel model) (Solvell, 2008)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยในองค์กรธุรกิจเอง - ตลอดจนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของสมาชิกในโครงสร้างของคลัสเตอร์ <p>โมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Ritchie and Crouch, 2010)</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป้าหมาย นโยบาย การวางแผน และการพัฒนา เช่น การพัฒนาวิเคราะห์ สภาวะการแข่งขันและการร่วมมือ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีอุตสาหกรรมที่ผลิตวัตถุดิบที่สนับสนุน - ความได้เปรียบในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง
<p>4. กลยุทธ์ โครงสร้าง และสภาพการแข่งขันของธุรกิจธุรกิจ (Firm Strategy, Structure and Rivalry) หมายถึง เป้าหมายของธุรกิจ และสภาพการแข่งขันของธุรกิจ มีอิทธิพลต่อการพัฒนากลยุทธ์ของธุรกิจ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีลักษณะเฉพาะที่มีคุณภาพและสนองความต้องการของลูกค้าที่มีมาตรฐานสูง</p>	<p>โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) (Sung, 1994)</p> <ul style="list-style-type: none"> - พลังของทรัพยากรมนุษย์ (human force factors) <p>โมเดลรูปกรวย (Funnel model) (Solvell, 2008)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยในองค์กรธุรกิจเองตลอดจนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของสมาชิกในโครงสร้างของคลัสเตอร์ <p>โมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Ritchie and Crouch,2010)</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป้าหมาย นโยบาย การวางแผน และการพัฒนา 	<ul style="list-style-type: none"> - เป้าหมายองค์กร ดัชนีชี้วัดในการบริหาร - การวางแผนธุรกิจในการแข่งขัน - ความสัมพันธ์ของพนักงานกับผู้บริหาร - การรับรองมาตรฐานสินค้า

ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์ตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถ ในการแข่งขัน (ต่อ)

ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพในการแข่งขันตามแนวคิดระบบเพชร (Porter, 2000)	ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันในแนวคิดอื่นๆ	ประเด็นที่ใช้ประเมิน
<p>5. รัฐบาล (Government) หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐบาล เช่นผลกระทบด้านเงินช่วยเหลือ การปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยของรัฐบาล ผลกระทบด้านมาตรฐานสินค้า ด้านภาษี ตลอดจนนโยบายของรัฐในด้านการป้องกันการผูกขาด</p>	<p>โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) (Sung, 1994)</p> <ul style="list-style-type: none"> - พลังของทรัพยากรมนุษย์ (human force factors) เช่นระบบการเมืองและนักการเมือง <p>โมเดลรูปกรวย (Funnel model) (Solvell, 2008)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยในระดับมหภาค โดยนโยบายของประเทศ มาตรการของรัฐบาล <p>โมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Destination competitiveness and sustainability) (Ritchie and Crouch, 2010)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยสนับสนุน เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึงบริการของรัฐ การเมือง และทรัพยากรสาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลกระทบด้านเงินช่วยเหลือ - ผลกระทบของนโยบาย อัตราดอกเบี้ย - ผลกระทบด้านมาตรฐาน - ผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านภาษี - โครงสร้างและการแข่งขันได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านการป้องกันและผูกขาด
<p>6. โอกาส (Chance) หมายถึง ปัจจัยอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของวิสาหกิจต่างๆ ในอุตสาหกรรมเช่น นวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงทางราคา ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงทางตลาดการเงินโลกหรืออัตราแลกเปลี่ยน การตัดสินใจทางการเมือง โดยรัฐบาลประเทศอื่น สงคราม และภัยพิบัติธรรมชาติ</p>	<p>โมเดลเก้าปัจจัย (Nine-factor model) (Sung, 1994)</p> <ul style="list-style-type: none"> - พลังของทรัพยากรมนุษย์ (human force factors) <p>โมเดลรูปกรวย (Funnel model) (Solvell, 2008)</p> <p>ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจโลก</p> <p>โมเดลการแข่งขันที่บรรลุเป้าหมายและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Destination competitiveness and sustainability) (Ritchie and Crouch, 2010)</p> <p>ทรัพยากรหลักภายนอกธุรกิจที่จูงใจให้ธุรกิจมีความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การมีนวัตกรรมใหม่ๆ - การเปลี่ยนแปลงของตลาดการเงินโลกหรืออัตราแลกเปลี่ยน - การเกิดสงคราม หรือภัยพิบัติ

จากกระบวนการทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องได้นำเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การประเมินศักยภาพในการแข่งขันของคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป จังหวัดศรีสะเกษ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย ได้แก่ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายคลัสเตอร์อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป ประเภทหอม กระเทียม พริก และเห็ดจำนวน 28 ราย ประกอบด้วยอุตสาหกรรมต้นน้ำ คือ อุตสาหกรรมขั้นต้นของการแปรรูป ได้แก่ วิสาหกิจที่เพาะปลูกสินค้าเกษตร อุตสาหกรรมกลางน้ำ คือ อุตสาหกรรมแปรรูปจากอุตสาหกรรมต้นน้ำ อุตสาหกรรมปลายน้ำ คือ อุตสาหกรรมการค้าผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินศักยภาพทฤษฎีระบบเพชรของกลุ่มคลัสเตอร์ ประกอบด้วย ปัจจัยทางการผลิต จำนวน 10 ข้อ ปัจจัยด้านความต้องการของตลาดจำนวน 8 ข้อ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน จำนวน 3 ข้อ กลยุทธ์ขององค์กร โครงสร้างและการแข่งขันจำนวน 4 ข้อ ปัจจัยด้านรัฐบาลจำนวน 6 ข้อ และ ปัจจัยด้านโอกาสจำนวน 3 ข้อ รวมทั้งหมด 34 ข้อ และให้ค่าคะแนนประเมินศักยภาพ ตั้งแต่ ระดับ 1 – 4 โดยรวมคะแนนที่ประเมินได้แล้วแปลงเป็นคะแนนร้อยละเฉลี่ยเทียบเกณฑ์ดังนี้ ค่าคะแนนเฉลี่ย 80.00 - 100.00 หมายถึงระดับศักยภาพของเครือข่ายสูง คะแนนร้อยละเฉลี่ย 60.00 - 80.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายค่อนข้างสูง คะแนนร้อยละเฉลี่ย 40.00 - 60.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายปานกลาง คะแนนร้อยละเฉลี่ย 20.00 - 40.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายค่อนข้างต่ำ คะแนนร้อยละเฉลี่ย 00.00 - 20.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายต่ำ

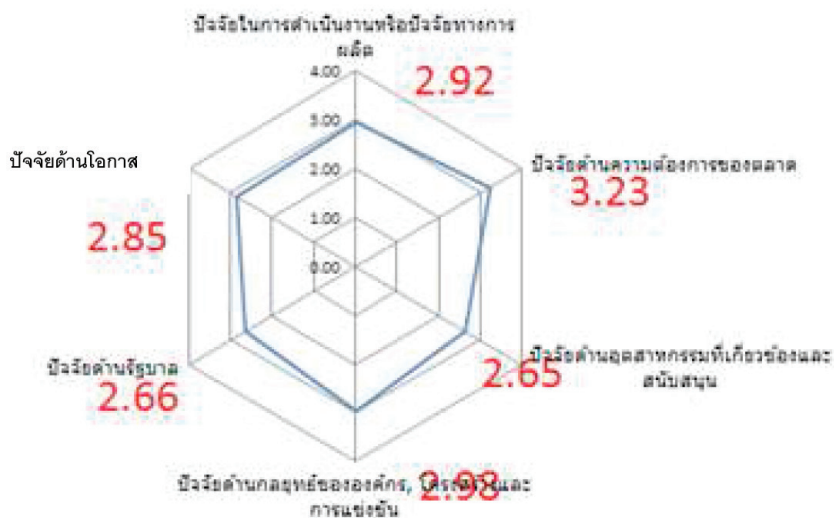
ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ค่าคะแนนของแบบประเมินที่ได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกคลาสเตอร์ จำนวน 28 ราย ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินศักยภาพ

รายการ	ระดับคะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับศักยภาพ
ปัจจัยในการดำเนินงานหรือปัจจัยทางการผลิต	2.92	73.00	ค่อนข้างสูง
ปัจจัยด้านความต้องการของตลาด	3.23	80.63	สูง
ปัจจัยด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน	2.65	66.25	ค่อนข้างสูง
ปัจจัยด้านกลยุทธ์โครงสร้างและการแข่งขัน	2.98	74.38	ค่อนข้างสูง
ปัจจัยด้านรัฐบาล	2.66	66.46	ค่อนข้างสูง
ปัจจัยด้านโอกาส	2.85	71.25	ค่อนข้างสูง
รวมคะแนนเฉลี่ย	2.88	73.26	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ 2 แสดงคะแนนสรุปคะแนนผลการประเมินศักยภาพทฤษฎีระบบเพชร ของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าเมื่อนำคะแนนทั้งหมดมาคำนวณค่าคะแนนร้อยละเฉลี่ยได้เท่ากับ 2.88 จากคะแนนเต็ม 4 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 73.26 เมื่อนำมาเทียบกับตารางแสดงคะแนนระดับศักยภาพ แสดงว่ากลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษ จัดอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีระดับศักยภาพค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัด 6 นำมาสรุปเป็นแผนภูมิระบบเพชรได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 สรุปคะแนนประเมินศักยภาพทฤษฎีระบบเพชร

การวิเคราะห์การประเมินศักยภาพของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษ มีเกณฑ์การประเมินการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมตามระดับศักยภาพ คะแนนร้อยละเฉลี่ย 80.00 - 100.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายสูงคะแนนร้อยละเฉลี่ย 60.00 - 80.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายค่อนข้างสูงคะแนนร้อยละเฉลี่ย 40.00 - 60.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายปานกลาง คะแนนร้อยละเฉลี่ย 20.00 - 40.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายค่อนข้างต่ำ คะแนนร้อยละเฉลี่ย 00.00 - 20.00 ระดับศักยภาพของเครือข่ายต่ำจากการผลสรุปคะแนนการประเมินศักยภาพทฤษฎีระบบเพชร (Diamond model) ของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า เมื่อนำคะแนนทั้งหมด จากคะแนนประเมินสูงสุด 4 คะแนน ผลการประเมินอยู่ที่ระดับ 2.88 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.26 เมื่อนำมาเทียบกับตารางแสดงคะแนนระดับศักยภาพ แสดงว่ากลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษ จัดอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีระดับศักยภาพค่อนข้างสูง โดยมีรายละเอียดของแต่ละปัจจัยดังนี้

1) ปัจจัยในด้านการดำเนินงานหรือปัจจัยทางการผลิต ประกอบไปด้วย ทรัพยากรมนุษย์ จำนวนแรงงานขาดแคลน / ห้างขายทรัพยากรมนุษย์ ต้นทุนในด้านแรงงาน ทรัพยากรมนุษย์ต้นทุนด้านการจัดการ (เงินเดือนยกเว้นค่าแรงของพนักงานฝ่ายผลิต) ระบบการจ่ายเงินเดือนระดับขั้นการเลื่อนตำแหน่งงานและการประเมินผลการทำงานทรัพยากรด้านความรู้การวิจัยความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ทางสถิติการวิจัยด้านการตลาด เทคนิควิทยาการต่างๆ การพัฒนาเทคโนโลยี และนวัตกรรมการใช้ซอฟต์แวร์ช่วยในการบริหารจัดการกระบวนการทำงาน ระบบฐานข้อมูลทางธุรกิจและบัญชีแหล่งเงินทุนต่างๆ ต้นทุนทางการเงินโครงสร้างพื้นฐานระบบสื่อสารสารสนเทศ พบว่า โดยภาพรวมของตัวชี้วัดด้านปัจจัยในการดำเนินงานหรือปัจจัยทางการผลิตของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจากคะแนนประเมินสูงสุด 4 คะแนน ผลการประเมินอยู่ที่ระดับ 2.92 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.00 ซึ่งมีศักยภาพการแข่งขันในระดับค่อนข้างสูง

2) ปัจจัยด้านความต้องการของตลาด ประกอบไปด้วย โครงสร้างของสัดส่วนด้านความต้องการในประเทศในผลิตภัณฑ์/สินค้าที่ผลิต มาตรฐานความต้องการผู้ซื้อหรือคนในประเทศ การคาดการณ์ล่วงหน้าในความต้องการของผู้บริโภค ปริมาณความต้องการภายในประเทศ จำนวนของผู้บริโภคที่มีความต้องการสินค้าที่มีนวัตกรรม อัตราการเติบโตของสินค้า อัตราการเติบโตของสินค้า วงจรชีวิตของสินค้า (Life Cycle) ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โดยภาพรวมของตัวชี้วัดปัจจัยในด้านการความต้องการของตลาดกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษจากคะแนนประเมินสูงสุด 4 คะแนน ผลการประเมินอยู่ที่ระดับ 3.23 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.63 ซึ่งมีศักยภาพการแข่งขันในระดับสูง

3) ปัจจัยด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน ประกอบไปด้วย มีอุตสาหกรรมที่ผลิตวัตถุดิบที่สนับสนุนความได้เปรียบในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โดยภาพรวมของตัวชี้วัดปัจจัยในด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน จากคะแนนประเมินสูงสุด 4 คะแนน ผลการประเมินอยู่ที่ระดับ 2.65 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 66.25 ซึ่งมีศักยภาพการแข่งขันในระดับค่อนข้างสูง

4) ปัจจัยด้านกลยุทธ์องค์กร โครงสร้าง และการแข่งขัน ประกอบไปด้วย เป้าหมายขององค์กร แรงจูงใจของเจ้าของและเจ้าหน้าที่โดยการตั้งดัชนีชี้วัดในด้านการบริหารความตั้งใจที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งข้อได้เปรียบทางการแข่งขันโดยการมีแผนธุรกิจความตั้งใจที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งข้อได้เปรียบทางการแข่งขันโดยการมีแผนธุรกิจการรับรองมาตรฐานสินค้าตั้งแต่ สำนักงานมาตรฐานอาหารและยา (อย.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน(มผช.) มาตรฐานอุตสาหกรรม (มอก.) Goods Manufacturing Practice (GMP) Hazard Analysis Critical Control Point (HACCP) มาตรฐานฮาลาลแห่งประเทศไทย (HALAL) International Organization for Standardization (ISO) และThe British Retail Consortium (BRC) ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โดยภาพรวมของตัวชี้วัดปัจจัยด้านกลยุทธ์องค์กร โครงสร้าง และการแข่งขันจากคะแนนประเมินสูงสุด 4 คะแนน ผลการประเมินอยู่ที่ระดับ 2.98 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 74.38 ซึ่งมีศักยภาพการแข่งขันในระดับค่อนข้างสูง

5) ปัจจัยด้านรัฐบาล ประกอบไปด้วย ปัจจัยการผลิตได้รับผลกระทบด้านการศึกษาจากนโยบายรัฐบาล ปัจจัยการผลิตได้รับผลกระทบด้านเงินช่วยเหลืออัตราดอกเบี้ยจากนโยบายรัฐบาล ผลกระทบด้านมาตรฐานสินค้าจากนโยบายรัฐบาล รัฐบาลมีนโยบายเป็นผู้ซื้อรายใหญ่ของสินค้าหรือบริการ โครงสร้างและการแข่งขันได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านภาษีโครงสร้างและการแข่งขันได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านการป้องกันและผูกขาด ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โดยภาพรวมของตัวชี้วัดด้านรัฐบาล จากคะแนนประเมินสูงสุด 4 คะแนน ผลการประเมินอยู่ที่ระดับ 2.66 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 66.46 ซึ่งมีศักยภาพการแข่งขันในระดับค่อนข้างสูง

6) ปัจจัยด้านโอกาส (Chance) ประกอบไปด้วย การมีนวัตกรรมใหม่เกิดขึ้นหรือความไม่ต่อเนื่องของเทคโนโลยีหลักที่เปิดช่องให้มีคู่แข่งรายใหม่เข้ามาได้ การเปลี่ยนแปลงอย่างมากของตลาดการเงินโลกหรืออัตราแลกเปลี่ยน การเกิดสงครามน้ำท่วมแผ่นดินไหวจนมีผลกระทบการแข่งขันมากผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โดยภาพรวมของตัวชี้วัดด้านโอกาส (Chance) จากคะแนนประเมินสูงสุด 4 คะแนน ผลการประเมินอยู่ที่ระดับ 2.85 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 71.25 ซึ่งมีศักยภาพการแข่งขันในระดับค่อนข้างสูง

ข้อเสนอแนะการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการรวมกลุ่มส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษ ให้มีความสามารถในการแข่งขัน พร้อมรับและรุกสู่การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังนี้

1) จากผลการประเมินพบว่า ปัจจัยในด้านความต้องการของตลาดกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปจังหวัดศรีสะเกษมีศักยภาพการแข่งขันในระดับสูง โดยเฉพาะตลาดหอม กระเทียม พริกและเห็ด อินทรียี่เป็นที่ต้องการของตลาด จึงเป็นโอกาสที่ผู้ประกอบการในกลุ่มคลัสเตอร์ให้ความสนใจกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งด้านคุณภาพ และมาตรฐานเพื่อนำสินค้าที่ดีมีคุณภาพ มีความเหมาะสมสู่ผู้บริโภคที่มีความต้องการสูงขึ้น และมีโอกาสในการเลือกบริโภคสินค้าที่มากขึ้น

2) จากผลการประเมินพบว่า ปัจจัยด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนสนับสนุนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ดังนั้นการส่งเสริมและสนับสนุนโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐในการจัดให้มีการสร้างเครือข่ายอุตสาหกรรมในห่วงโซ่อุปทานที่มีการเชื่อมต่อของอุตสาหกรรมต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการแข่งขันในคลัสเตอร์ ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยมีต้นทุนที่ลดลง ทำให้ธุรกิจในกลุ่มอุตสาหกรรมนั้นๆ มีความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น

3) ผลการประเมินพบว่า ปัจจัยในด้านการดำเนินงานหรือปัจจัยทางการผลิต ของกลุ่มคลัสเตอร์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง เนื่องจากแรงงานหาได้ง่าย ต้นทุนแรงงานจึงไม่สูงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นๆ เพื่อให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของแรงงานในกลุ่มคลัสเตอร์ การอบรมเทคนิควิทยาการต่างๆ เช่น การใช้ซอฟต์แวร์ช่วยในการบริหารจัดการกระบวนการทำงาน ระบบฐานข้อมูลทางธุรกิจและบัญชี รวมทั้งการวิจัยด้านการตลาดยังเป็นสิ่งจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสถาบันการศึกษาในพื้นที่ควรเข้าไปสนับสนุนและให้ความรู้ตลอดจนการอบรมตามความต้องการของผู้ประกอบการในแต่ละอุตสาหกรรม

4) เพื่อให้เกษตรกร ผู้ประกอบการมีการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ มีความปลอดภัยสำหรับผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมถึงเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชาวโลก ซึ่งที่ผ่านมายังขาดการพัฒนาด้านเทคโนโลยี ด้านนวัตกรรมการผลิตอาหารที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ ควรมีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคลัสเตอร์ให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จนได้รับมาตรฐานสินค้า เพื่อสอดคล้องกับแนวโน้มของผู้บริโภคที่ใส่ใจกับสุขภาพ

ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

1) หัวใจของการพัฒนาคลัสเตอร์ คือ การสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานของการแข่งขัน โดยผู้เกี่ยวข้องในเครือข่ายคลัสเตอร์นั้น จะต้องมีการวางแผน กำหนดทิศทาง เป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาร่วมกัน ดังนั้นเมื่อมีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของคลัสเตอร์แล้ว สิ่งที่จะต้องทำต่อไป คือ การสำรวจความต้องการของผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกกลุ่มคลัสเตอร์ ตลอดจนการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตภาพโดยรวมของคลัสเตอร์

2) การวิจัยในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ของสมาชิกในกลุ่มคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพที่พร้อมในการพัฒนา และสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2558). *อนาคตไทยก้าวไกลด้วยคลัสเตอร์*. สืบค้น 22 กันยายน 2560 จาก http://chonburi.boi.go.th/public/upload/center_4/file/BOI-brochure-cluster%20area-TH-20151116.pdf
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ. (2558). *ข้อมูลสภาพทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษจังหวัดศรีสะเกษ*. สืบค้น 22 กันยายน 2560 จาก http://www.sisaket.go.th/story_sisaket/vission_government.php
- Benito, G. B. (2003). A Cluster analysis of the maritime sector in Norway. *International Journal of Transport Management*, 1(4), 203-215
- Biuksane, I. (2016). Model of the Factors Influencing Competitiveness of the Latvian Fisheries Sector Cluster. *Economic and Business*, 28(1), 76-82.
- Boja, C. (2011). Clusters Models, Factors and Characteristics. *Journal of Economic Practices and Theories*, 1(1), 34-43.
- Didziokas, R. V. (2014). Cluster Models, Factors and Characteristics for the Competitive Advantage of Lithuanian Maritime Sector. *Economics and Management*, 19(2), 162-171.
- Krugman, P. (1991). *Geography and trade*. London: MIT Press/Leuven UP.
- Kuah, A. T. (2002). Cluster Theory and Practice: Advantages for the Small Business Locating in a Vibrant Cluster. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 4(3), 206-228.
- Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillan.
- Porter, M. E. (2000). Location Competition, and Economic Development: Local Cluster in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*, 14(1), 15-20.
- Ritchie, J. R. and Crouch I.G. (2010). A model of destination competitiveness/sustainability: Brazilian Perspectives. *Revista de Administracao Publica*, 44(5), 1049-1066.
- Solvell, O. (2008). *Clusters, Balancing Evolutionary and Constructive Forces*. Stockholm, Sweden: Ivory Tower Publishing.
- Sung, D. Cho. (1994). A Dynamics Approach to International Competitiveness: The Case of Korea. *Journal of Far Eastern Business*. 1(1), 17-36
- Viederyte, R and Didziokas, R. (2014) Cluster Models, Factors and Characteristics for the Competitive Advantage of Lithuanian Maritime Sector. *Economics and Management*, 19(2), 162-171